

ЗАХОДИ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ МАСОВОЇ АТЕЇЗАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЇ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА МОГИЛІВ-ПОДІЛЬЩИНІ У 1920-1930-Х РР.

З встановленням більшовицької влади в Україні змінилося релігійне життя населення. Комуністична ідеологія нової влади передбачала курс на масову атеїзацію й ліквідацію релігії і церкви як свого класового ворога. У 1920-1930-х роках обмежувалась та поступового припинялась діяльність релігійних структур, релігійні організації позбавлялись права юридичної особи, відбувалось закриття культових приміщень, а майно церков оголошувалось народною власністю, здійснювалось переслідування священнослужителів та віруючих.

Для регулювання відносин церкви і держави у червні 1921 р. в складі Наркомату юстиції УСРР було створено структуру, яку називали ліквідаційним відділом. На місцях створювалися губернські та повітові ліквідаційні комісії, які у жовтні 1922 р. були передані у підпорядкування Наркомату внутрішніх справ УСРР.

До складу відділів у справах культів губернських і повітових виконкомів включались працівники ДПУ. Отримуючи вказівки від партійних та радянських органів, вони наполегливо збирали інформацію про настрої віруючих та священнослужителів й фабрикували на них карні справи, втручались у внутрішньоконфесійне життя з метою дискредитації релігійних громад. Органи ДПУ для боротьби з віруючими використовували методи примусу, тиску, шантажу, а також підкупу за рахунок коштів, які виділялися владою на антирелігійну роботу. Начальник Могилів-Подільського окрвідділу ДПУ Ямницький, доповідаючи про роботу серед релігійних громад, звертався до окружного партійного комітету КП(б)У з проханням виділити додатково 3 тисячі карбованців на антирелігійну роботу для оплати послуг «повідомителів». [1, арк. 27, 28]

Відносини держави з релігійними громадами загострились наприкінці 1920-х років. Розпочалося організоване переслідування священнослужителів та віруючих. Партійно-державне керівництво ще активніше приступило до насильницької «атеїзації» населення. Здійснювався перехід від так званого «безвірницького» до антирелігійного виховання. Боротьба з релігією стала органічною частиною політичного курсу партії більшовиків.

На початку 1929 року центральний комітет партії більшовиків надіслав листа «Про заходи з посилення антирелігійної роботи», в якому визначались

завдання для партійних, державних, господарських та громадських організацій у боротьбі з церквою та релігією. Цим документом ЦК партії зараховував духовенство і віруючих до противників соціалізму.

Проводити антирелігійну роботу серед населення була покликана Спілка войовничих безвірників. До антирелігійної роботи залучались працівники освітніх установ, преса, радянсько-партійний пропагандистський апарат та комсомольські організації, які у Вінницькій області в 1933 р. у своєму складі мали 32748 комуністів та 107400 комсомольців. [2, арк. 1] У своєму зверненні «До всіх райпарткомів» завідувач агітаційно-масовим відділом Вінницького обкому КП (б)У Розенбліт наказував використати для антирелігійної роботи «райнаради, партуповноважених, що працюють на селах, наради секретарів партійних та комсомольських осередків, вчительські конференції, як це пророблено в Кам'янецькому та Могилівському районах». [3, арк. 1]

Свої ідеологічні засади безвірники викладали на сторінках газети «Безбожник», що виходила й українською мовою, а також журналів «Войовничий безвірник», «Антирелигиозник», «Юные безбожники» й інших антирелігійних пропагандистських видань. Членам товариства влада намагалась прищепити атеїстичні переконання та назавжди відвернути від віри та церкви.

У першій половині 1930-х рр. Спілка войовничих безвірників Вінниччини планувала залучити в члени «безвірницьких» організацій до 400 тисяч робітників, колгоспників, молоді та дітей шкільного віку. [4, арк. 3] Однак безвірницькі організації не були широко підтримані населенням. На середину 1930-х рр. Спілка войовничих безвірників Вінниччини об'єднувала лише 8720 членів. [5, арк. 9]

Для забезпечення формування людини нового типу без релігійних переконань більшовицькі агітатори серед населення краю читали лекції та проводили бесіди, організовували «гуртки з навчання марксизму-ленінізму», конференції Спілки войовничих безвірників на антирелігійну тему, поширювали антирелігійну літературу, облаштовували антирелігійні кутки в колбудах, тракторних станах, розгортали пересувні агітвиставки у місцях праці робітників та селян.

Одночасно поширювалась кампанія із закриття та вилучення молитовних будівель у релігійних громад. Протягом 1936 р. у Вінницькій області було закрито 365 приміщень культового призначення. [6, арк. 14, 60] Виконувач обов'язки референта культів у Могилів-Подільському районі Крушельницький доповідав секретарю Вінницького обкому КП(б)У, що у 1935-1936 рр. в районі залишались діючими дві церкви, один собор і 10

синагог у м. Могилеві-Подільському та функціонувало єпархіальне управління. «Довелось не мало попрацювати, щоб розкласти та вибити з під ніг ґрунт, що утримував всю цю зграю», - вихвалявся чиновник. «Я протягом 5-6 місяців оформив до закриття всі, які раніше функціонували церкви та 6 синагог у м. Могилеві-Подільському, що вже затверджено президією ЦВК УСРР. ...Єпархіальне управління, що утворило собі гніздо у нашому прикордонному місті, переїхало до м. Тульчин. На даний момент у районі залишилась одна церква в с. Сугаках та 4 синагоги у Могилеві». [6, арк. 2]

Населення краю намагалось відстояти свої релігійні переконання в умовах «войовничого безвір'я». Віруючі, мотивуючи тим, що «зараз свобода релігії», писали листи, скарги до органів влади з вимогою відкрити церкву, вільного здійснення релігійних обрядів, відзначення релігійних свят. Зрозуміти й задовольнити потреби населення намагались рядові члени Могилів-Подільської міської ради. Так, у 1936 р. член міської ради Гораль висловив протест секретарю міської ради Морозу з приводу закриття у місті синагоги. А власник м'ясної крамниці Доляр звертався до представників міської влади з проханням не закривати синагогу поблизу його дому, адже іншу не зможе відвідувати похилого віку батько. [6, арк. 3]

Найбільше за свої релігійні переконання віруючі краю зазнали переслідування у другій половині 1930-х рр. Без судових розслідувань, вони попадали до в'язниці та відправлялись у табори. Слідчі та судові органи безпідставно звинувачували їх у «шпигунстві», «шкідництві», «контрреволюційній діяльності». Про народний протест проти насильницької атеїзації свідчив запис «віруючий», який у графі про релігійність ставили мешканці краю під час перепису населення. [6, арк. 62]

Отже, у 1920 - 1930-х рр. більшовицька влада проводила політику нищення релігії та примусової атеїзації населення. За рішенням партійних та державних органів ліквідовувались керівні структури конфесій, закривались молитовні будинки, переслідувались священнослужителі, застосовувались утиски до віруючих.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний архів Вінницької області. – Ф.П. 31. – Оп. 1. – Спр. 379;
2. Там само. – Ф.П.136. – Оп. 6. – Спр. 199;
3. Там само.– Спр. 119;
4. Там само. – Спр.454;
5. Там само. – Спр.852;
6. Там само. – Спр.852.

